

Original Article (Quantified)

Evaluation of Arabic lesson teaching in higher education based on the Kirkpatrick model

Ali Akbar Mollaie¹ , Mohammad Aslam Raiesi²

1- Associate Professor, of Arabic language and literature, Faculty of Foreign Languages, Vali-e-Asr (AJ) University, Rafsanjan, Iran

2- Master & amps student in the field of Arabic language and literature, Faculty of Foreign Languages, Vali Asr University (AJ), Rafsanjan, Iran

Receive:

07 November 2023

Revise:

13 January 2024

Accept:

21 February 2024

Keywords:

Arabic teaching, evaluation, higher education, Kirkpatrick model

Abstract

The aim of the research was to evaluate the teaching of Arabic in higher education institutions in Tehran based on the Kirkpatrick model. The research method was applicable in terms of its purpose, and descriptive-survey in terms of data collection, using a questionnaire as the tool. The statistical population of the present study included students of higher education institutions in the city of Tehran, with a total of 291 individuals. The sample size was estimated using the Cochran sample size estimation formula, and 166 students from higher education institutions in Tehran will be selected as the research sample. The sampling method in this research is simple random sampling. The effectiveness evaluation questionnaire of the Arabic course was developed by Abbas Arab; a PhD. Student in educational management of Semnan University, in 2014, and is based on the Kirkpatrick evaluation model, consisting of 29 questions. The findings of the research showed that the evaluation components of training effectiveness, including reaction, learning, and results, are able to predict the effectiveness of teaching Arabic in higher education institutions based on the Kirkpatrick model. According to the research findings, the teaching of Arabic in higher education institutions in Tehran is at a satisfactory level in terms of the reaction, learning, and results components.

Please cite this article as (APA): Mollaie, A. A., & Aslam Raiesi, M. (2024). Evaluation of Arabic lesson teaching in higher education based on the Kirkpatrick model. *Management and Educational Perspective*, 6(1), 211-230.

Publisher: Iranian Business Management Association	https://doi.org/10.22034/jmep.2024.424101.1271	
Corresponding Author: Mohammad Aslam Raiesi		
Email: aslam5259738@gmail.com	Creative Commons: CC BY 4.0	

Extended abstract

Introduction

The role of higher education in the comprehensive, balanced and sustainable development of countries in the social, cultural, educational and research fields in a complex and continuous manner has made the higher education system as the guardian of responding to the religious, national, revolutionary and field necessity. For the emergence and outbreak of all the capacities and talents of the country, it is necessary to design a model of policy effect evaluation (Mei et al, 2022). This basis of quantitative growth of universities and higher education and research centers alone and without paying attention to the process of scientific developments and the real needs of society and quality standards will definitely not work. Desirable quality, appropriateness between education and research, responding to society's needs, benefiting from up-to-date scientific information and communication, monitoring and evaluation are some of the issues that can guide higher education towards playing the expected development role in harmony with quantitative expansion. Therefore, if we consider the main mission of higher education to be the education and provision of expert human resources needed by the country, this mission is considered one of the qualitative goals that will be directly related to the quality of the higher education system (Al-Abdullatif, A. M., & Alsubaie, 2023). Therefore, evaluating and guaranteeing the quality of the performance of higher education units as an important step to achieve competitiveness is always on the policy agenda, and monitoring global developments in higher education evaluation in order to identify trends and events in this field is an effective step in evaluating higher education in Iran and consequently the country's sustainable development (Gabriela et al, 2022).

Higher education is a specialized field and has professional organized literature, and considering the continuous efforts made after the Islamic revolution to improve the country's higher education system, its quantitative growth status is very suitable and impressive with regional and international standards. But regarding the evaluation status of the courses offered, including the Arabic course, in the country's higher education system, the results of some researches indicate that the evaluation of the quality of the university system does not have a clear and consistent framework, and despite the fact that, in parallel with the quantitative growth, qualitative growth in the education of higher education has also taken steps; the country's higher education needs more scientific work for evaluation, and this need is especially important in theoretical foundations and evaluation models as a specialized field. The obvious reason for that is the lack of an evaluation model in universities. On the other hand, how to respond to issues such as understanding the complexities of the modern era, determining future research mechanisms and accurately recognizing the needs of society and creating needs in the country's higher education system begins with examining the existing situation in the form of a coherent program based on valid criteria and standards. In the first stage, in an organized process, the credibility of the country's higher education system (government and non-profit universities) will be evaluated in different dimensions, and the results of this extensive evaluation will be a solid foundation for the next stages, including the ranking of universities. Considering the cultural commonalities with Arab speakers, there are many issues in communication and interaction with native Arab speakers, which make interaction and information exchange difficult during religious ceremonies such as Hajj and Arba'in. In this regard, the textbook is known as the strongest and most important medium of mass communication and processing and transfer of information to students' minds. Because of this privileged position and having the content of the curriculum in shaping learning in the education process, especially in centralized educational systems, it has been given more attention. The main question of this article is: what is the evaluation of Arabic lessons in higher education based on Kirkpatrick's model?

Literature

The formation of the national identity and, its symbols as a result, is a historical process that includes many simultaneous and temporal issues. Among these issues in time and simultaneity, it can be mentioned historical, social, geographical, cultural (religion, language and customs) events.), economic, political, scientific and technological and the like; each of which can be among the constituents of national identity. For the above reasons, the nature of each nation's identity changes throughout history and at different times; therefore it should be said that identity is a dynamic and not a static phenomenon. Various factors are involved in the formation of the national identity of a nation, for example, in the cultural dimension, important indicators can be mentioned such as rituals and traditions, celebrations and holidays and public culture, traditional values, clothing and dress, architecture of buildings and places, customs, national and native arts. Of course, it cannot be said that each of them alone is the determining factor of Iranian national identity. These factors collectively form the identity of a nation and are divided into two general categories: The first category is the racial, geographical, historical, script and language elements, which are considered as the form of nationality; and the other category is the intellectual, religious and cultural factors that form the substance and content of nationality (Vatmani, 2023).

Donald Kirkpatrick proposed a comprehensive model and implemented it in various organizations including Barclay Bank. This model was described as a simple, comprehensive and scientific model for many training situations. He defines the title as determining effectiveness in an educational program and divides the evaluation process into four levels or steps (Gabriela et al, 2022).

Research method

In general, the types of research are divided according to three criteria, a) based on the type of data, b) based on the result, and c) based on the goal. Based on the type of data, the current research is classified as a quantitative research. Also, since the results of the present research can be used to evaluate the teaching of Arabic in higher education based on the Kirkpatrick model, it can be considered in the category of applicable research according to the results; because the purpose of applicable research is to develop applicable knowledge in a specific field. Also, the current research based on the objective is in the field of correlative descriptive-survey research, in which the questionnaire tool was used. Questionnaire was used in the field section. The statistical population of this study includes students of higher education institutions in Tehran. The total number of the statistical population of this research is 291 people. In order to estimate the sufficient number of samples in this research, Cochran's sample estimation formula was used. Therefore, 166 students of higher education institutions in Tehran will be selected as the research sample. The sampling method in the present study is simple random sampling.

Findings

The components of teaching effectiveness evaluation, including reaction, learning and results, are able to predict the effectiveness of teaching Arabic lessons in higher education based on Kirkpatrick's model. The results of the above table show that the t calculated for the variables is greater than the critical t (1.96) at the 99% confidence level, and the significance level (two-sided) is less than 5%. This means that the null hypothesis is rejected and the research variables are in a favorable state. Based on the findings of the research, the T value of the learning component is at a higher level than the rest of the other variables and is in a more favorable condition.

Discussion

The purpose of the research was to evaluate the teaching of Arabic lessons in higher education based on the Kirkpatrick model in Tehran's higher education institutions. Based on the findings of the research, the teaching of Arabic in Tehran's higher education institutions is at an optimal level in terms of response, learning and results.

In line with the findings of the research, it is suggested that the knowledge in the field of evaluation of higher education courses be improved through holding educational workshops and scientific seminars, as well as the evaluation criteria and indicators of Arabic education according to the available resources and using the opinions of Arabic teachers and education experts. It is suggested that local criteria for evaluating Arabic education in the country should be presented and educational centers and sites should be evaluated according to the opinion of the learners.

علمی پژوهشی (کمی)

ارزیابی آموزش درس عربی در آموزش عالی بر اساس مدل کرک پاتریک

علی اکبر ملایی^۱ ID، محمد اسلم رئیسی^۲ ID

۱- دانشیار گروه زبان و ادبیات عربی، دانشکده زبان های خارجی، دانشگاه ولی عصر (عج)، رفسنجان، ایران
۲- دانشجوی کارشناسی ارشد رشته زبان و ادبیات عربی، دانشکده زبان های خارجی، دانشگاه ولی عصر (عج)، رفسنجان، ایران

چکیده

هدف از تحقیق ارزیابی آموزش درس عربی در آموزش عالی بر اساس مدل کرک پاتریک در مؤسسات آموزش عالی تهران بود. روش پژوهش باتوجه به هدف آن، کاربردی و از نظر روش گردآوری داده‌ها از نوع توصیفی - پیمایشی است که در آن از ابزار پرسشنامه استفاده گردید. در بخش میدانی از ابزار پرسشنامه استفاده شد. جامعه آماری پژوهش حاضر شامل دانشجویان مؤسسات آموزش عالی شهر تهران هستند. تعداد کل جامعه آماری پژوهش حاضر ۲۹۱ نفر هستند. جهت تخمین تعداد نمونه کافی در این پژوهش از فرمول تخمین نمونه کوکران استفاده شد. بنابراین ۱۶۶ نفر از دانشجویان مؤسسات آموزش عالی شهر تهران به عنوان نمونه پژوهش انتخاب خواهند شد. روش نمونه‌گیری در پژوهش حاضر نیز روش نمونه‌گیری تصادفی ساده است. پرسشنامه ارزشیابی اثربخشی دوره آموزشی توسط عباس عرب در سال ۱۳۹۳ دانشجوی دکتری مدیریت آموزشی دانشگاه سمنان بر اساس مدل ارزشیابی کرک پاتریک ساخته شده است که دارای ۲۹ سؤال می‌باشد. یافته‌های تحقیق نشان داد که مولفه‌های ارزشیابی اثربخشی آموزش شامل واکنش، یادگیری و نتایج قادر به پیش‌بینی اثربخشی آموزش درس عربی در آموزش عالی بر اساس مدل کرک پاتریک هستند. بر اساس یافته‌های تحقیق آموزش درس عربی در مؤسسات آموزش عالی شهر تهران از لحاظ مولفه‌های واکنش، یادگیری و نتایج در حد مطلوبی قرار دارد.

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۸/۱۶

تاریخ بازنگری: ۱۴۰۲/۱۰/۲۳

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۱۲/۰۲

کلید واژه‌ها:

آموزش عربی،
ارزیابی،
آموزش عالی،
مدل کرک پاتریک

لطفاً به این مقاله استناد کنید (APA): ملایی، علی اکبر، اسلم رئیسی، محمد. (۱۴۰۳). ارزیابی آموزش درس عربی در آموزش عالی بر اساس مدل کرک پاتریک. فصلنامه مدیریت و چشم انداز آموزش. (۱)۶. ۲۳۰-۲۱۱.

	https://doi.org/10.22034/jmep.2024.424101.1271	ناشر: انجمن مدیریت کسب و کار ایران
	Creative Commons: CC BY 4.0	نویسنده مسئول: محمد اسلم رئیسی
		ایمیل: aslam5259738@gmail.com

مقدمه

آموزش عالی به دلیل نقش کانونی در تولید، آموزش، ترویج و توسعه قلمروهای متفاوت دانش و معرفت بشری به عنوان یک پیشران مهم و تعیین کننده در توسعه و توانا شدن نظام مدیریت و برنامه ریزی هر کشور در «ارزیابی اثرات»، عامل مهمی در تحقق توسعه پایدار خواهد بود (AIRashidi, 2024). ارزیابی اثرات، بررسی و تخمین اولیه اثرات یا تنظیم اهداف و آرمان‌هایی را که ارزیابی بر اساس آن‌ها صورت پذیرد را به عهده دارند. ارزیابی اثرات یا ارزیابی پیشین^۱ که گاه تخمین اثرات^۲ یا ارزش گذاری مداخله^۳ نیز نامیده می‌شود، فرایندی است که پیش از اجرای سیاست به جمع آوری و تحلیل اطلاعات درباره آن می‌پردازد (Sumi & Sumi, 2023).

نقش آموزش عالی در توسعه همه‌جانبه، متوازن و پایدار کشورها در زمینه‌های اجتماعی، فرهنگی، آموزشی و پژوهشی به طور درهم پیچیده و به هم پیوسته باعث شده نظام آموزش عالی به عنوان متولی پاسخگویی به ضرورت دینی، ملی و انقلابی و عرصه‌های برای ظهور و بروز همه ظرفیت‌ها و استعدادها در کشور نیازمند طراحی مدلی از ارزیابی اثر سیاست باشد (Mei et al, 2022). این اساس رشد کمی دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی و پژوهشی به تنهایی و بدون توجه به فرایند تحولات علمی و نیازهای واقعی جامعه و استانداردهای کیفیت قطعاً کارساز نخواهد بود. کیفیت مطلوب، تناسب میان آموزش و پژوهش، پاسخگویی به نیازهای جامعه، بهره‌مندی از اطلاعات و ارتباطات روزآمد علمی، نظارت و ارزیابی از جمله مباحثی هستند که هماهنگ با گسترش کمی می‌توانند آموزش عالی را به سوی ایفای نقش توسعه‌ای مورد انتظار رهنمون سازد؛ بنابراین اگر رسالت اصلی آموزش عالی را تربیت و تأمین نیروی انسانی متخصص مورد نیاز کشور بدانیم این رسالت یکی از اهداف کیفی به حساب می‌آید که به طور مستقیم به کیفیت نظام آموزش عالی ارتباط پیدا می‌کند (Al-Abdullatif, A. M., & Alsubaie, 2023). از این رو، ارزیابی و تضمین کیفیت عملکرد واحدهای آموزش عالی به عنوان گام مهمی به منظور دستیابی به رقابت پذیری، همواره در دستور کار سیاست بوده و رصد تحولات جهانی ارزیابی آموزش عالی به منظور شناسایی روندها و رویدادهای این حوزه، گامی مؤثر در ارزیابی آموزش عالی ایران و به تبع آن توسعه پایدار کشور محسوب می‌شود (Gabriela et al, 2022).

هدف نظام آموزشی را می‌توان در دو بستر؛ یعنی تعلیم افراد و تولید دانش خلاصه کرد. این اهداف از دو منظر به اقتصاد مربوط می‌شوند: نخست اینکه آموزش چه به صورت ارتقای سطح کیفیت نیروهای آموزش دیده و چه به صورت تولید دانش از طریق پژوهش‌های انجام شده در مراکز آموزشی، نقش زیادی در موفقیت اقتصادی افراد، بنگاه‌ها و کشورها ایفا می‌کند که در ادبیات اقتصاد آموزش از آن به عنوان کارایی خارجی آموزش یاد می‌شود به گونه‌ای که از اوایل دهه ۶۰ میلادی مخارج در زمینه آموزش به عنوان سرمایه گذاری به جای مصرف تعبیر شده و از آن زمان مقولات سرمایه انسانی و رشته اقتصاد آموزش تولد یافتند و این تحولات تأثیر شگرفی در پیشرفت آموزش به جا گذاشت (Alhashmi et al, 2022).

طرف داران توسعه و گسترش آموزش به این نکته اساسی معتقدند که آموزش اثر و نقش بهره‌ور زایی دارد؛ یعنی ظرفیت‌های مولد افراد در نتیجه آموزش افزایش می‌یابد، این ظرفیت‌های مولد هم برای افراد و هم برای جامعه عواید بسیاری را به ارمغان می‌آورند

¹. Ex-ante evaluation

². Impact assessment

³. Intervention appraisal

که این خود توجیه کننده اختصاص منابع به آموزش هر کشور است (Amalia et al, 2022). در کشور ما مسئله اساسی که باید در دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی مورد توجه قرار گیرد ایجاد یک نظام ارزیابی اثر مدرن و طراحی و به کارگیری یک مدل اثر نهایی سیاست در آموزش عالی می‌باشد که بتواند به کلیه فعالیت‌های دانشگاهی مشروعیت علمی و قانونی ببخشد و در کنار گسترش کمیت بتواند به حفظ کیفیت و پویا کردن نظام آموزش عالی کشور به‌عنوان ابزاری قانونمند پرداخته و ضرورت ارزیابی اثر در سطح سیاست‌گذاری در آموزش عالی جزئی از فرهنگ ارزیابی و بهبود و ارتقای کیفیت در نظام آموزشی عالی کشور گردد. بهبود نظام آموزشی کشور زمانی رخ می‌دهد که کژئی و کاستی فعالیت‌های آن اصلاح شود؛ و در نتیجه، نتایج مطلوب به‌عنوان برون‌داد و یا پیامد از آن حاصل شود (Ritonga, 2022).

هرگز نمی‌توان ادعا کرد که آموزش به‌خودی‌خود سودمند است، مگر از آموزش‌های ارائه شده ارزشیابی به عمل آید. تردیدی نیست که برنامه‌های آموزشی از نظر کیفیت تفاوت‌های زیادی با هم دارند، متأسفانه شمار اندکی از این برنامه‌ها به طور جامع ارزشیابی می‌شوند. یکی از مسائل عمده در سازمان‌های دولتی، صنعتی و سازمان‌های دیگر، جدی نبودن کارکنان و مدیران در امر آموزش، ارزشیابی نامناسب از دوره‌ها و در نتیجه عدم ارائه بازخورد مناسب از نتایج آموزش می‌باشد و نهایتاً به هنگام ضرورت پیگیری لازم معمول نمی‌گردد (Zrekat & Al-Sohbani, 2022).

بیشتر مدل‌های ارزشیابی مشهور در سال‌های گذشته بر اساس الگوی ارزشیابی آموزش چهار سطحی که اولین بار توسط کرک پاتریک (۱۹۵۹) ارائه شده بود، بنا نهاده شده است (Bergamo et al, 2022). این الگو به‌عنوان الگوی جامع، ساده و عملی برای بسیاری از موقعیت‌های آموزشی توصیف شده بود و به‌وسیله بسیاری از متخصصان به‌عنوان معیاری در این حوزه شناخته می‌شود. کرک پاتریک ارزشیابی را به‌عنوان تعیین اثربخشی در یک برنامه آموزش تعریف کرده و فرایند ارزشیابی را به چهار سطح یا گام تقسیم می‌کند (Ramadhan et al, 2022).

به عقیده کرک پاتریک چهار سطح مدل او، یک چارچوب منطقی را برای ارزشیابی فراهم می‌کند و این الگو را در یک هرم منظور داشته و بیان می‌دارد که هر چهار سطح ارائه شده در الگوی او مهم هستند و نباید نادیده گرفته شوند. زیرا می‌توان از طریق سنجش نتایج هر سطح تفسیر مطمئنی از سطوح دیگر این مدل داشته باشیم. به اعتقاد او برنامه‌های آموزشی را می‌توان با استفاده از چهار مرحله مورد ارزشیابی قرار داد:

- واکنش: که به‌منظور عکس‌العملی است که شرکت‌کنندگان در یک برنامه آموزشی در مورد آن برنامه آموزشی از خود نشان می‌دهند.

- دانش: که به‌منظور میزان فراگیری مهارت‌ها، تکنیک‌ها و حقایقی است که در رفتار شرکت‌کنندگان حاصل شده است.

- رفتار: منظور، نحوه انجام دادن وظایف شغلی و بررسی میزان تغییرات است که رفتار شرکت‌کنندگان حاصل شده است.

- نتایج: بررسی اثر دوره در مورد عواملی از قبیل کاهش هزینه‌ها، بهبود کیفیت، کاهش ضایعات، کاهش کمک‌کاری‌ها و غیره می‌باشد (Mosquera et al, 2023).

در سازمان‌های کنونی در زمینه ارزشیابی آموزشی مطالعه و تحقیقات اندکی صورت گرفته است، یکی از دلایل عمده این کم‌توجهی نیز آن بوده است که تعیین دقیق اثرات و نتایج یک دوره آموزشی در شرکت‌کنندگان و تعیین دقیق نحوه عملکرد آنان

در بازگشت به محل کار خود در سازمان، فرایندی است پیچیده، مشکل و گاه مبتنی بر قضاوت‌های ذهنی کسانی است که هر چند در تهیه و اجرای ظاهراً موفقیت‌آمیز یک دوره آموزشی کوشش بسیار به عمل آورده‌اند؛ اما کمتر به آثار نتایج واقعی و عملی دوره آموزشی توجه دارند (Dalimunthe, 2022).

یکی از مسائلی که دانشجویان امروزی با آن روبرو هستند، مسئله هویت به طور عام و هویت ایرانی - اسلامی به طور خاص است. اگر هویت فرهنگی در بین دانشجویان در سنین پایین شکل بگیرد، زنجیره گذشته و حال کامل خواهد شد و در این میان این دانشجویان میراث اسلامی خود را حفظ و انسجام درونی در ساختار فرهنگی و اجتماعی به وجود می‌آید؛ بنابراین از اهداف محتوای کتاب‌های دانشجویان، گسترش و ایجاد ارزش‌ها و هنجارها و مؤلفه‌های هویتی است و تحقق آن به وسیله ارتقای دادن آموزش و پرورش و علم و فرهنگ میسر می‌شود؛ لذا از آنجا که کتاب‌های درسی در طبقه کتاب‌های آموزشی قرار می‌گیرند و یکی از دلایل اهمیت کتاب‌های درسی همه گیر بودن آنها در جامعه است زیرا همه دانشجویان باید آنها را مطالعه کنند و از آنجایی که زبان و ادبیات عربی، دانشجویان را توانا می‌کند تا مقصود مفاهیم دینی را بهتر بفهمند، دلیل انتخاب آموزش عربی، محتوا و اهداف تدوین این دوره‌ها و همراستایی در وجود داشتن عناصر و مؤلفه‌های هویت فرهنگی عربی و اسلامی و آشنایی دانشجویان با هویت و الگو برداری از اسوه‌های دینی بوده است تا مشخص شود چه اندازه در این دوره‌ها به استانداردهای آموزش اهمیت داده شده است. کشور ایران همواره تحت تأثیر دو جریان پر قدرت در تشکیل هویت بوده است یکی وطن و دیگری دین. این دو جریان در تمامی استنادات و مدارک به دست آمده از ایران کهن همواره با یکدیگر همراه بوده‌اند و هیچگاه از یکدیگر جدا نشده‌اند، شاید در دوره‌ای یکی بر دیگری اولویت یافته، اما هیچگاه به تنهایی مطرح نبوده‌اند، این امر موجب می‌شود که مؤلفه‌های تأثیرگذار در دو بعد ذکر شده شناسائی شوند (Pahlavanian, 2022).

آموزش عالی یک حوزه تخصصی بوده و دارای ادبیات سازمان یافته حرفه‌ای است و باتوجه به تلاش مستمری که بعد از انقلاب اسلامی، جهت ارتقای کمی نظام آموزش عالی کشور صورت پذیرفته است، وضعیت رشد کمی آن با استانداردهای منطقه‌ای و بین‌المللی بسیار مناسب و چشمگیر است؛ اما در خصوص وضعیت ارزیابی دروس ارائه شده از جمله درس عربی در نظام آموزش عالی کشور، نتایج برخی تحقیقات حاکی از این امر است که ارزیابی کیفیت نظام دانشگاهی از چهارچوب مشخص و منسجمی برخوردار نبوده و با وجود اینکه به موازات رشد کمی در خصوص کیفیت آموزش عالی نیز گام‌هایی برداشته شده باین وجود آموزش عالی کشور نیازمند کار علمی بیشتر جهت ارزیابی است و این نیاز به‌ویژه در مبانی نظری و الگوهای ارزیابی به‌عنوان یک حوزه تخصصی ملحوظ می‌باشد. دلیل بارز آن همانا فقدان یک مدل ارزیابی در دانشگاه‌ها است. از سوی دیگر چگونگی پاسخگویی به مسائلی همچون درک پیچیدگی‌های عصر نوین، تعیین سازوکارهای آینده پژوهشی و شناخت دقیق نیازهای جامعه و نیاز آفرینی در نظام آموزش عالی کشور با بررسی وضعیت موجود در قالب برنامه‌ای منسجم و مبتنی بر معیارها و استانداردهای معتبر آغاز می‌گردد تا در مرحله اول در فرایندی سازمان یافته اعتبار نظام آموزش عالی کشور (دانشگاه‌های دولتی و غیرانتفاعی) در ابعاد مختلف مورد سنجش قرار گیرد و نتایج حاصل از این ارزیابی گسترده، پایه‌ای استوار جهت طی مراحل بعدی از جمله رتبه‌بندی دانشگاه‌ها خواهد بود. باتوجه به اشتراکات فرهنگی با عرب‌زبانان، مسائل متعددی در ارتباط و تعامل با بومی زبانان عرب وجود دارد که در مراسم‌های دینی مانند حج و اربعین تعامل و تبادل اطلاعات را با مشکل مواجه می‌کند. در این راستا کتاب‌درسی، قوی‌ترین

و مهم‌ترین رسانه ارتباط جمعی و پردازش و انتقال اطلاعات و معلومات به ذهن دانشجویان شناخته شده است. به دلیل این موقعیت ممتاز و در برداشتن محتوای برنامه درسی در شکل‌دادن یادگیری در فرایند آموزش به‌ویژه در نظام‌های آموزشی متمرکز بیش‌ازپیش مورد توجه قرار گرفته است. سؤال اصلی مقاله حاضر این است که ارزیابی آموزش در عربی در آموزش عالی بر اساس مدل کرک پاتریک به چه صورت است؟

ادبیات نظری

شکل‌گیری هویت ملی و در نتیجه نمادهای آن، فرایندی تاریخی است که مسائل هم‌زمان و در زمانی بسیاری در آن دخیل‌اند از جمله این مسائل در زمانی و هم‌زمانی، می‌توان به وقایع تاریخی، اجتماعی، جغرافیایی، فرهنگی (دین، زبان و آداب و رسوم)، اقتصادی، سیاسی، علمی و تکنولوژیک و مانند آن اشاره کرد که هر یک می‌توانند از جمله مؤلفه‌های تشکیل‌دهنده هویت ملی باشند. به دلایل فوق، ماهیت هویتی هر ملت در طول تاریخ و در برهه‌های مختلف تغییر می‌کند؛ به طوری که باید گفت هویت پدیده‌ای پویاست و نه ایستا. عوامل مختلفی در تشکیل هویت ملی یک ملت دخالت دارند، مثلاً در بعد فرهنگی می‌توان از شاخص‌های مهمی همچون آیین و سنت‌ها، جشن‌ها و اعیاد و فرهنگ عامه، ارزش‌های سنتی، لباس و طرز پوشش، معماری بناها و مکان‌ها، رسوم، عرف، هنرهای ملی و بومی نام برد. البته نمی‌توان گفت که هر کدام از آنها به تنهایی شاخص تعیین‌کننده هویت ملی ایرانی است. این عوامل در مجموع تشکیل‌دهنده هویت یک ملت هستند و به دودسته کلی تقسیم می‌شوند: دسته اول عناصر نژادی، جغرافیایی تاریخی و خط و زبان‌اند که به‌عنوان شکل و صورت ملیت تلقی می‌شود و دسته دیگر که همان عوامل فکری، اعتقادی و فرهنگی هستند و ماده و محتوای ملیت را تشکیل می‌دهند (Vatmani, 2023).

دونالد کرک پاتریک الگوی جامعی را مطرح کرده و آن را در سازمان‌های مختلف از جمله بانک (Barclay) اجرا کرده است. این الگو به‌عنوان الگویی ساده، جامع و علمی برای بسیاری از موقعیت‌های آموزش توصیف شده بود. کرک پاتریک ارزشیابی را به‌عنوان تعیین اثربخشی در یک برنامه آموزشی تعریف کرده و فرایند ارزشیابی را به چهار سطح یا گام تقسیم می‌کند (Gabriela et al, 2022).

سطح واکنش: در این سطح می‌خواهیم واکنش یا عکس‌العمل شرکت‌کنندگان در دوره آموزش ضمن خدمت را بررسی کنیم. اگر چه ابزارهای متعددی برای سنجش واکنش افراد شرکت‌کننده در دوره‌ها وجود دارد، اما پرسشنامه بیشترین استفاده در مورد نظرخواهی از افراد دارد (Alhashmi et al, 2022).

دلیل اول ارزشیابی سطح واکنش آگاهی از چگونگی احساسات مشتریان درباره برنامه آموزشی است و این که چه تغییرات ضروری برای بهبود برنامه لازم است. دلیل دوم این که کارآموزان به این نکته پی ببرند که عکس‌العمل و رضایت آنان نسبت به برنامه برای برگزارکنندگان دوره آموزشی مهم است (Amalia et al, 2022).

در اینجا راهبردهایی برای ساخت فرمی که بتواند حداکثر اطلاعات را در حداقل زمان فراهم کند توصیه می‌شود.

- تعداد سؤالات پرسشنامه برای گرفتن بازخورد از بین ۸ تا ۱۵ سؤال در تغییر باشد.
- تهیه فرم پرسشنامه بر اساس مقیاس ۵ گزینه‌ای (عالی، خیلی خوب، خوب، نسبتاً خوب، ضعیف) و یا بر اساس مقیاس لیکرت (کاملاً موافقم، موافقم، خنثی، مخالفم، کاملاً مخالفم) تهیه می‌شود.

- در پایان فرم پرسشنامه پیشنهادهایی برای بهبود برنامه پرسیده شود.

- از کارآموزان نباید خواست نامشان در فرم بنویسند.

۲. یادگیری (دانش): یادگیری یعنی سنجش برآورده شدن هدف‌های برنامه آموزشی (Ritonga, 2022).

از راه‌های دیگر ارزشیابی اثربخشی دوره‌های آموزشی سنجش میزان یادگیری شرکت‌کنندگان نوعاً از طریق امتحان در پایان دوره می‌باشد و درعین‌حال بازخوردهای لازم را به مدرسان و طراحان در خصوص اینکه کدام هدف‌ها تحقق یافته‌اند و کدام عقیم مانده‌اند، می‌دهد. از روش‌های مختلف برای ارزشیابی یادگیری شرکت‌کنندگان می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

آزمون‌های استاندارد^۱ ۲. آزمون‌های ملاک- مرجع^۲ ۳. خود ارزیابی^۳ ۴. کوئیز های کلاسی، بازی‌ها، تکالیف در منزل^۴ (Ramadhan et al, 2022). اندازه‌گیری یادگیری وقت گیرتر و دشوارتر از اندازه‌گیری واکنش است، این نکات راهنما در

سنجش یادگیری می‌تواند مفید باشد:

- در صورت امکان استفاده از گروه کنترل
- سنجش مهارت، دانش و نگرش قبل و بعد از آموزش از طریق پیش‌آزمون و پس‌آزمون
- استفاده از آزمون مداد و کاغذ و یا آنلاین برای اندازه‌گیری تغییرات در دانش و نگرش
- استفاده از آزمون عملکرد برای اندازه‌گیری افزایش در مهارت‌ها
- استفاده از نتایج ارزشیابی برای عملکرد مقتضی.

ارزشیابی یادگیری باتوجه‌به اهداف زیر صورت می‌گیرد:

- دانش موردنظر حاصل شده است؟
- مهارت‌ها یاد گرفته یا افزایش یافته؟
- نگرش‌ها تغییر یافته است؟

نتایج ارزشیابی سطح دوم چه از طریق آزمون و چه از طریق مشاهده عملکرد افراد بیانگر این است که دوره آموزشی تا چه اندازه کارآمد بوده است. تجزیه و تحلیل نتایج ارزشیابی حاصل از سطح دوم نشان می‌دهد که برنامه آموزشی در چه جاهایی موفق و در چه جاهایی ناموفق بوده است و اینکه چه تغییراتی باید در آینده در برنامه صورت گیرد، از قبیل مربی، تجهیزات و امکانات، صرف زمان بیشتر برای موضوعات خاص و غیره.

۳. رفتار^۵: منظور از رفتار، سنجش میزان تغییر عملکرد شغلی شرکت‌کنندگان در دوره‌های آموزشی پس از پایان آن می‌باشد. کرک پاتریک برای اولین بار واژه «ارزشیابی سطح سوم» را مطرح کرد. منظور وی از این واژه سنجش میزان تغییرات بوجود آمده در رفتار شغلی فرد آموزش دیده است. این تغییرات نتیجه دانش و مهارت‌های کسب شده در دوره آموزشی می‌باشد اگر

¹ Standardized test

² Criterion- referenced

³ Self- evaluation

⁴ Class quizzes, games and homework assignment

⁵ Behaviour

مهارت‌های کسب شده توسط فرد در محیط شغلیش به کار نیاید این دوره‌ها هیچ منفعتی نه برای شرکت‌کنندگان در دوره و نه برای سازمانی که این دوره‌ها را با هزینه‌های مختلف برگزار کرده‌اند، نداشته است. زیرا پژوهش‌ها نشان می‌دهد که مهارت‌های آموخته شده اگر مورد استفاده قرار نگیرد به تدریج از یاد خواهد رفت. بنابراین بعد از اینکه یادگیری به وقوع پیوست، مرحله بعدی عبارت از بکارگیری این مهارت‌ها در راستای عملکرد شغلی است (Mosquera et al, 2023).

به‌طور کلی در سطح سوم چند سؤال به‌قرار زیر مطرح می‌شود:

- آیا کارآموزان بعد از اجرای برنامه آموزشی رفتارهای جدیدی را نشان می‌دهند یا به ادامه رفتاری قبل از شرکت در برنامه آموزشی داشته‌اند می‌پردازند؟
- وقتی کارآموزان برنامه آموزشی را ترک می‌کنند و به شغلشان برمی‌گردند چه اتفاقی می‌افتد؟
- انتقال دانش و مهارت چگونه صورت می‌گیرد؟ پاتریک راهنمایی‌هایی به‌منظور ارزشیابی سطح سوم (رفتار) دارد:
  ۱. به‌کاربردن گروه کنترل، در صورت امکان
  ۲. قائل‌شدن زمان مناسب جهت ایجاد تغییرات موردنظر در شغل
  ۳. ارزشیابی قبل و بعد از برنامه آموزشی در صورت امکان
  ۴. استفاده از روش‌های ارزشیابی مانند: پرسشنامه، مصاحبه، مشاهده
  ۵. تکرار ارزشیابی در زمان‌های مقتضی
  ۶. موردتوجه قراردادن هزینه و فایده.

۴. نتایج^۱: ارزشیابی از نتایج آموزش‌ها، سطح چهارم از الگوی پاتریک می‌باشد. که بیشتر دنبال این است که بدانند این آموزش‌ها چه تأثیرات سازمانی یا چه سودی برای موسسه یا سازمان برگزار کننده دارد. از لحاظ ساز و کار ارزشیابی، این سطح بسیار دشوارتر از سه سطح قبلی است و به‌جای توجه به تأثیرات آموزش بر کارکنان، بر تأثیرات سازمانی آموزش ضمن خدمت متمرکز است. برای مثال یک دوره آموزشی ویژه که در خصوص استفاده از فناوری یا تجهیزات پیشرفته و جدید برگزار شده است. این نوع ارزشیابی نیز در زمره ارزشیابی از تأثیرات بلند مدت آموزش محسوب می‌شود. نتایج میزان سنجش میزان مزایا در برابر هزینه‌هایی است که برای برنامه آموزشی اختصاص داده شده است. سطوح ۳ و ۴ (رفتار و نتایج) با میزانی که فراگیران آموزش را در شغل خود بکار می‌گیرند، اندازه‌گیری می‌شود. یعنی سطوح ۳ و ۴ جهت تعیین میزان انتقال آموزش به شغل به کار می‌رود (Mosquera et al, 2023).

پیشینه پژوهش

Mei et al (۲۰۲۳) در پژوهشی به بررسی استراتژی یادگیری مشارکتی در آموزش زبان عربی برای افراد غیربومی پرداختند. پژوهشگران از طرح تحقیق پیمایشی استفاده کردند. در این مطالعه از یک نمونه ۱۰ مدرس که به‌طور تصادفی از دانشگاه آموزش سلطان ادریس مالزی در حال تدریس زبان عربی هستند استفاده شد. روش جمع‌آوری داده‌ها شامل پرسشنامه ۱۰ سوالی بود. نتایج

¹ Results

نشان می‌دهد که اکثر اساتید به شدت از استفاده یادگیری مشارکتی در کلاس‌ها و خارج از کلاس برای کمک به دانش‌آموزان برای بهبود مهارت‌های زبانی، مهارت‌های ارتباطی و تعامل اجتماعی خود حمایت می‌کنند.

Mosquera et al (۲۰۲۳) در پژوهشی به تأثیر کلاس درس معکوس و ارزیابی خودکار از درس عربی در دوره برنامه‌نویسی ۱CS با توجه به مدل ارزیابی کرک پاتریک پرداختند. این مقاله پیشنهاد می‌دهد که به منظور ارزیابی کارایی یادگیری، با اجرای کلاس معکوس و ارزیابی خودکار بر اساس مدل ارزیابی کرک پاتریک در دانشجویان دوره برنامه‌نویسی ۱CS عمل شود. آزمایش با ۸۲ دانشجو از دو دوره ۱CS انجام شد؛ ارزیابی مدل کرک پاتریک نشان می‌دهد که استراتژی پیاده‌سازی شده، از یک سو، زمان فعالیت‌ها را بهبود می‌بخشد؛ از سوی دیگر، نمرات در دوره ۱CS را بهبود می‌بخشد.

Orangian & Ashofteh (۲۰۲۱) در پژوهشی به ارزیابی اثربخشی و محاسبه نرخ بازگشت سرمایه اجرای دوره‌های آموزشی با استفاده از الگوهای کرک پاتریک و فیلیس پرداخت. روش پژوهش، توصیفی - تحلیلی از نوع مطالعه موردی، جامعه آماری کارخانه‌های تولیدی و نمونه آماری، یکی از کارخانه‌های تولیدی است که داده‌های مربوط به برگزاری دوره آموزشی در آن مورد بررسی قرار گرفته است. برای تفکیک اثرات آموزش از دیگر معیارهای تأثیرگذار بر تغییرات در منافع پس از برگزاری دوره‌های آموزشی از روش آنتروپی شانون استفاده شده است. ضمناً، علاوه بر محاسبه بازگشت سرمایه، نسبت هزینه به فایده (سود) و ارزش فعلی خالص نیز به منظور تقویت نتایج و در نظر گرفتن ارزش زمانی پول، احتساب گردیده است. نتایج حاصل از پژوهش نشانگر نرخ بازگشت سرمایه بالای صد درصد، نسبت هزینه به فایده بالای یک و ارزش فعلی خالص مثبت و نهایتاً توجه مالی و اقتصادی برگزاری دوره آموزشی مورد سنجش بوده است.

Hedavand (۲۰۲۰) در پژوهشی به ارزیابی میزان اثربخشی آموزشی دوره‌های تخصصی مدیریت پروژه در بهبود عملکرد مدیران فنی؛ مورد مطالعه: یکی از سازمان‌های نیروهای مسلح پرداخت. این پژوهش با استفاده از مدل کرک پاتریک به ارزیابی اثربخشی آموزشی دوره‌های تخصصی مدیریت پروژه که برای بهبود عملکرد مدیران فنی یکی از سازمان‌های نیروهای مسلح برگزار گردیده است می‌پردازد. تحقیق از حیث هدف، کاربردی و به لحاظ انجام کار از نوع پیمایشی است. جامعه آماری را کلیه مدیران فنی شرکت کننده در دوره (۶۰ نفر) و ۱۰ نفر از مدیران ارشد سازمان تشکیل می‌دهند. برای تحلیل داده‌های کیفی حاصل از مصاحبه نیمه ساخت مند و سؤالات بسته-باز پاسخ نیز از روش تحلیل محتوا با استفاده از تحلیل مقوله‌بندی استفاده گردیده است. نتایج تحقیق نشان می‌دهد که واکنش فراگیران به نحوه سازمان‌دهی و برگزاری دوره مدیریت پروژه مثبت بوده و رضایت آنان حاصل گردیده است. نتایج ارزیابی هر یک از سطوح یادگیری، رفتار و نتایج نیز نشان می‌دهد که ارتباط نزدیکی بین نتایج مورد انتظار با اهداف تعریف شده برقرار است که این مؤید اثربخشی دوره برگزار شده است.

NassirGharechedaghi et al (۲۰۱۳) پژوهشی تحت عنوان بررسی اثربخشی دوره‌های آموزشی الکترونیک با توجه به مدل پاتریک «به عمل آورده‌اند. یافته‌ها نشان می‌دهد که تفاوت معنی‌داری بین وضع موجود و وضع مطلوب، قبل و بعد از آموزش وجود دارد. اختلاف به دست آمده منفی است و بیانگر این است که وضعیت موجود از وضعیت مطلوب بدتر بوده است.

Uysal (۲۰۱۲) در پژوهشی تحت عنوان "ارزیابی یک برنامه دوره آموزشی برای معلمان زبان دوره ابتدایی در ترکیه" به این نتیجه رسید که گرچه نگرش معلمان به طور کلی نسبت به دوره مثبت است؛ ولی این برنامه دارای محدودیت‌های ویژه‌ای در شرایط برنامه‌ریزی، مراحل ارزیابی و تأثیر آن بر تمرینات معلمان می‌باشد.

روش پژوهش

به‌طور کلی، انواع تحقیق با توجه به سه ملاک، الف) بر مبنای نوع داده‌ها، ب) بر مبنای نتیجه، و ج) بر مبنای هدف تقسیم‌بندی می‌شوند. تحقیق حاضر بر مبنای نوع داده‌ها در زمره تحقیقات کمی قرار می‌گیرد. همچنین از آنجاکه می‌توان از نتایج تحقیق حاضر می‌توان در جهت ارزیابی آموزش درس عربی در آموزش عالی بر اساس مدل کرک پاتریک، می‌توان آن را بر حسب نتیجه، در رده تحقیقات کاربردی به حساب آورد؛ زیرا هدف تحقیقات کاربردی، توسعه دانش کاربردی در یک زمینه خاص است. همچنین تحقیق حاضر بر مبنای هدف در حوزه تحقیقات توصیفی - پیمایشی از نوع همبستگی قرار می‌گیرد که در آن از ابزار پرسشنامه استفاده گردید. در بخش میدانی از ابزار پرسشنامه استفاده شد. جامعه آماری پژوهش حاضر شامل دانشجویان مؤسسات آموزش عالی شهر تهران هستند. تعداد کل جامعه آماری پژوهش حاضر ۲۹۱ نفر می‌باشند. جهت تخمین تعداد نمونه کافی در این پژوهش از فرمول تخمین نمونه کوکران استفاده شد؛ بنابراین ۱۶۶ نفر از دانشجویان مؤسسات آموزش عالی شهر تهران به‌عنوان نمونه پژوهش انتخاب خواهند شد. روش نمونه‌گیری در پژوهش حاضر نیز روش نمونه‌گیری تصادفی ساده است. پرسشنامه ارزشیابی اثربخشی دوره آموزشی توسط عباس عرب (۱۳۹۳) بر اساس مدل ارزشیابی کرک پاتریک ساخته شده است که دارای ۲۹ سؤال می‌باشد. نمره‌گذاری پرسشنامه بر اساس طیف لیکرت ۵ درجه‌ای و از عالی تا ضعیف است. برای تجزیه و تحلیل داده‌های تحقیق از آزمون‌های همبستگی و معادلات ساختاری به روش حداقل مجذورات جزئی^۱ استفاده شد.

یافته‌ها

یافته‌های جمعیت‌شناختی نشان می‌دهد که پاسخگویان پرسشنامه را مردان تشکیل می‌دهند. در زمینه توزیع فراوانی پاسخ‌دهندگان بر حسب متغیر سن یافته‌های پژوهش حاکی از آن بود که ۱۹/۸ درصد از پاسخ‌دهندگان در سن ۱۸ تا ۲۱ سال، ۳۳/۵ درصد در سنین بین ۲۲ تا ۲۵ سال، ۲۴/۶ درصد در سن ۲۶ تا ۲۹ سال، ۱۸/۴ درصد در سن ۳۰ تا ۳۳ سال و ۳/۸ درصد بالاتر از ۳۴ سال قرار داشتند. قبل از وارد شدن به مرحله آزمون فرض‌ها لازم است تا از وضعیت نرمال بودن داده‌ها اطلاع حاصل شود. تا بر اساس نرمال بودن یا نبودن آنها، آزمون‌ها استفاده شود.

^۱. Partial Least Square

جدول ۲: آزمون کولموگروف-اسمیرنوف برای متغیرهای تحقیق

متغیر	مقدار آزمون	Sig (سطح معناداری)
۱- واکنش	۲/۵۴۷	۰/۰۰۱
۲- یادگیری	۱/۶۹۸	۰/۰۰۱
۳- نتایج سازمانی	۲/۸۴۷	۰/۰۰۱

باتوجه به اینکه سطح معناداری برای متغیرهای تحقیق کمتر از ۰۵۰ است نتیجه می‌گیریم که داده‌های جمع‌آوری شده برای متغیرهای تحقیق غیر نرمال است. باتوجه به اینکه داده‌های تحقیق حاضر غیر نرمال است برای بررسی مدل تحقیق از روش حداقل مربعات جزئی پی‌آل اس استفاده شده است. نتایج تحلیل عاملی تأییدی و شاخص‌های روایی و پایایی سازه‌های اندازه‌گیری مدل در جدول زیر آمده است.

جدول ۱: مقادیر بارهای عاملی استاندارد شده و شاخص‌های روایی و پایایی سازه‌ها

متغیر	سؤالات	بار عاملی استاندارد	آلفای کرونباخ	پایایی ترکیبی	متوسط واریانس استخراج شده
واکنش:	Q1	۰/۵۶	۰/۸۴	۰/۸۶	۰/۵۳
	Q 2	۰/۶۰			
	Q 3	۰/۶۱			
	Q 4	۰/۵۸			
	Q 5	۰/۶۳			
یادگیری:	Q 6	۰/۵۸	۰/۸۳	۰/۸۵	۰/۵۵
	Q 7	۰/۶۳			
	Q 8	۰/۵۹			
	Q 9	۰/۶۰			
	Q 10	۰/۵۹			
	Q 11	۰/۵۷			
	Q 12	۰/۵۴			
	Q 13	۰/۶۸			
	Q 14	۰/۵۲			
	Q 15	۰/۶۴			
نتایج سازمانی	Q 16	۰/۵۸	۰/۸۵	۰/۸۷	۰/۵۱
	Q 17	۰/۵۷			
	Q 18	۰/۶۹			
	Q 19	۰/۵۴			
	Q 20	۰/۶۴			
	Q 21	۰/۶۷			
	Q 22	۰/۵۸			

			۰/۵۲	Q 23
			۰/۵۱	Q 25
			۰/۶۷	Q 26
			۰/۶۳	Q 27
			۰/۵۲	Q 28
			۰/۶۴	Q 29

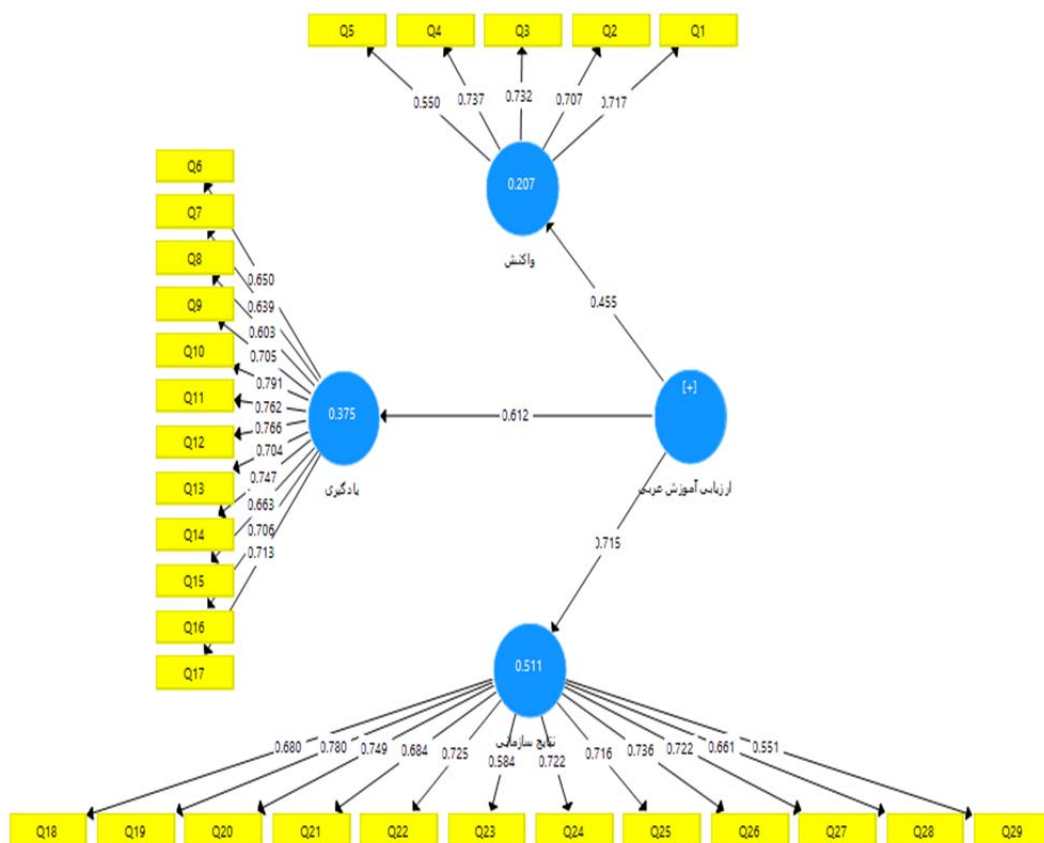
نتایج جدول فوق نشان می‌دهد که نشانگرهای انتخابی جهت اندازه‌گیری سازه‌های مدل از دقت لازم برخوردار بوده‌اند؛ چون اکثر بارهای عاملی همگی بیشتر از ۰/۷ است. آن‌هایی که دارای بار عاملی کمتر از ۰/۷ و بالای ۰/۶ هستند بدلیل اینکه دارای متوسط واریانس استخراج شده بالای ۰/۵ دارند قابل قبول می‌باشند (هئیر و همکاران، ۲۰۱۳). برای هر کدام از سازه‌ها مقدار آلفای کرونباخ محاسبه شده است که مقادیر محاسبه شده بیشتر از ۰/۷ است که نشان‌دهنده پایایی مناسب سازه‌ها می‌باشد. مقدار شاخص‌های میانگین واریانس‌های استخراج شده (AVE) برای کلیه سازه‌ها بیشتر از ۰/۵ یعنی متغیرها دارای اعتبار درونی می‌باشند. شاخص پایایی مرکب نیز از ۰/۷ بیشتر است که نشان از سازگاری درونی مدل‌های اندازه‌گیری انعکاسی تحقیق می‌باشد. بنابراین هر کدام از سازه‌های مدل از روایی و پایایی مطلوبی جهت اندازه‌گیری متغیرهای پژوهش برخوردار هستند. پس از تعیین روایی ابزارهای اندازه‌گیری، شناسایی رابطه بین متغیرها قدم بعدی برای ورود به بحث تحلیل مسیر می‌باشد. برای شناسایی رابطه بین متغیرهای حاضر در مدل از ضریب همبستگی استفاده شده است. یافته‌های بدست آمده از ضریب همبستگی بین متغیرهای پژوهش در جدول ۳ درج گردیده است.

جدول ۳: ماتریس همبستگی سازه‌های پژوهش

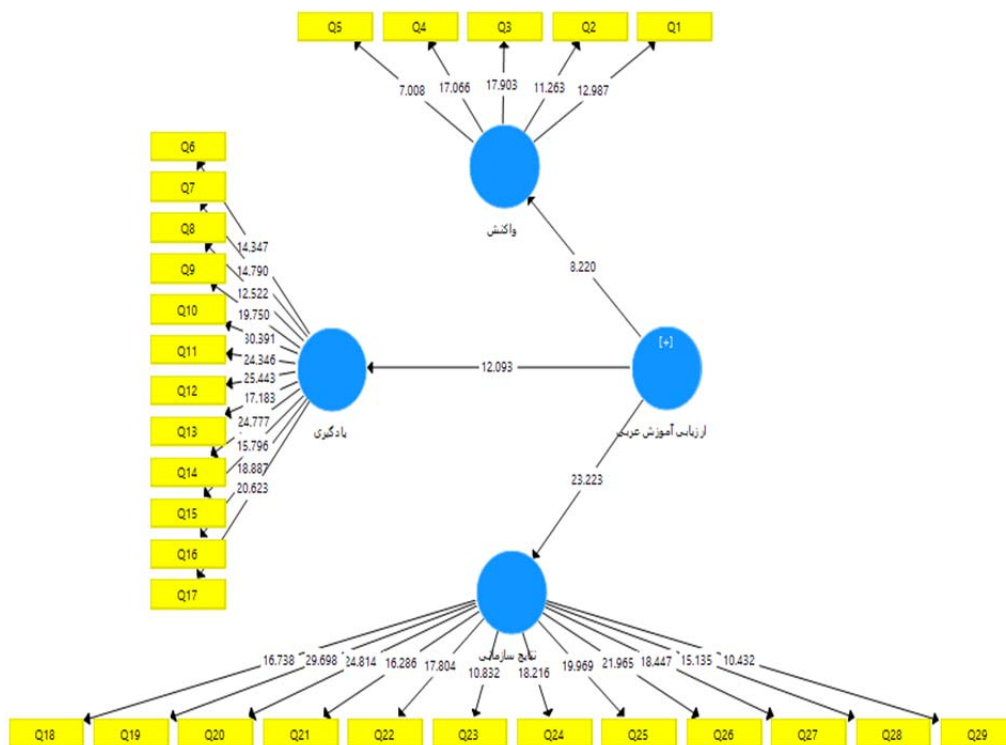
متغیرها	۱	۲	۳
۱- واکنش	۱		
۲- یادگیری	۰/۳۶**	۱	
۳- نتایج سازمانی	۰/۳۱**	۰/۳۵**	۱

$$p < 0.05 \quad ** p < 0.01$$

یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که ضریب همبستگی بین متغیرهای تحقیق در سطح $p < 0.01$ معنادار است. در شکل ۱ مدل آزمون شده رابطه بین متغیرهای پژوهش نشان داده شده است.

شکل ۱: الگوی آزمون شده پژوهش در حالت استاندارد

شکل ۲: الگوی آزمون شده پژوهش در حالت تی معنی داری

مطابق شکل ۲ مولفه‌های ارزیابی اثربخشی آموزش شامل واکنش، یادگیری و نتایج قادر به پیش‌بینی اثربخشی آموزش درس عربی در آموزش عالی بر اساس مدل کرک پاتریک هستند. برای بررسی و ارزیابی وضع موجود آموزش درس عربی در آموزش عالی میانگین، آزمون تی تک متغیره، سطح معنی‌داری در جداول زیر درج گردیده است و توضیح و تفسیر آن در پایین جداول ارائه شده است.

جدول ۴: آزمون تی تک متغیره برای ارزیابی آموزش درس عربی در آموزش عالی

متغیر	آماره t	میانگین	درجه آزادی	معنی‌داری دوطرفه	تفاوت میانگین	نتیجه
۱- واکنش	۲۸/۸۳	۲۲/۸۳	۲۳۱	۰/۰۰۱	۱۹/۸۳	بالتر از حد متوسط
۲- یادگیری	۸۷/۱۲۵	۲۲/۵۵	۲۳۱	۰/۰۰۱	۲۱/۵۲	بالتر از حد متوسط
۳- نتایج سازمانی	۸۵/۱۰۲	۳۲/۷۱	۲۳۱	۰/۰۰۱	۲۹/۷۱	بالتر از حد متوسط

نتایج جدول فوق نشان می‌دهد که t محاسبه شده برای متغیرها نشان‌دهنده آن است که از t بحرانی (۱/۹۶) در سطح اطمینان ۹۹ درصد بزرگ‌تر بوده و همچنین سطح معنی‌داری (دوطرفه) کوچک‌تر از ۵ درصد است. یعنی فرض صفر رد شده و وضعیت متغیرهای تحقیق در وضع مطلوبی قرار دارد. بر اساس یافته‌های تحقیق مقدار تی مؤلفه یادگیری نسبت به بقیه متغیر دیگر در سطح بالاتری قرار دارد و از وضعیت مطلوب‌تری برخوردار است.

بحث و نتیجه‌گیری

هدف از تحقیق ارزیابی آموزش درس عربی در آموزش عالی بر اساس مدل کرک پاتریک در مؤسسات آموزش عالی تهران بود. بر اساس یافته‌های تحقیق آموزش درس عربی در مؤسسات آموزش عالی شهر تهران از لحاظ مولفه‌های واکنش، یادگیری و نتایج در حد مطلوبی قرار دارد.

یافته‌های تحقیق در زمینه ارزیابی آموزش عربی بر اساس واکنش نشان داد که از دیدگاه شرکت‌کنندگان، دوره‌های آموزشی در مراحل سه‌گانه واکنش، یادگیری و رفتار اثربخش می‌باشد و این اثرگذاری در سطح نسبتاً متوسط ارزیابی شده است. یافته‌های پژوهش در مورد واکنش دانشجویان مؤسسات آموزش عالی شهر تهران نسبت به آموزش‌های عربی ارائه شده نشان داد که واکنش شرکت‌کنندگان در سطح مطلوب است. بررسی زیرمقیاس‌های مربوط به این سؤال نشان داد که شرکت‌کنندگان با تمایل در این دوره‌ها شرکت کرده بودند و ضمن تأیید نسبی کیفیت کلی دوره‌ها، احساس رضایت داشتند. یافته‌های تحقیق با نتایج، AlRashidi, 2024 Sumi & Sumi, 2023, Alhashmi et al, 2022 همسو بود. همچنین یافته‌های تحقیق نشان داد که آموزش‌های عربی بر میزان یادگیری دانشجویان مؤسسات آموزش عالی شهر تهران به لحاظ یادگیری اثرگذار بوده و این اثرگذاری در سطح نسبتاً مطلوب بوده است. بررسی زیرمقیاس‌های مربوط به این سؤال نشان داد آموزش‌های عربی بر زیرمؤلفه‌های یادآوری اطلاعات و دانش عمومی قبلی، فراگیری دانش جدید، گسترش دید در درک پدیده‌ها و وقایع علمی و اجتماعی روزمره

زندگی، افزایش دانش تخصصی قبلی و اندوخته‌های علمی مؤثر بوده است. یافته‌های تحقیق با نتایج Al-Abdullatif, A. M., & Alsubaie, 2023, Ritonga, 2022, Zrekat & Al-Sohbani, 2022, Mei et al, 2022 همخوانی دارد.

در تبیین یافته‌های تحقیق می‌توان گفت که آموزش عربی شامل تمام فعالیت‌هایی است که به طور منظم و پیوسته به رشد و پیشرفت حرفه‌ای دانشجویان آموزش عالی منجر می‌شود؛ بنابراین دستیابی به اهدافی که در بدو طراحی دوره‌های آموزشی تعیین گردیده در مؤثر بودن این دوره‌ها در رشد و تعالی نیروی انسانی نقش بسزایی دارد. هدف نهایی هر امر آموزشی، تغییر در رفتار افراد است. این تغییر سبب افزایش دانش، بهبود مهارت‌ها و نگرش می‌گردد، به طوری که دانشجویان بتوانند شغل خود را به طور کار و اثربخش انجام دهد و آمادگی لازم برای ارتقای شغل با مسئولیت‌های بیشتر را به دست آورد. ارزشیابی جامع و کامل می‌تواند ما را از اثربخش بودن نتایج آموزش‌ها آگاه کند؛ ارزشیابی بازخوردی را ایجاد می‌کند که می‌توان متوجه شد آموزش‌ها داده شده در رسیدن به اهداف موردنظر اثربخش بوده‌اند یا خیر. در مراحل نیازسنجی، برنامه‌ریزی، اجرا و پایش تمامی دوره‌های آموزشی، ارزشیابی یکی از مهم‌ترین مراحل برنامه‌ریزی آموزشی است که انجام صحیح آن، اطلاعات بسیار مفیدی را درباره چگونگی طرح‌ریزی و اجرای برنامه‌های آموزشی به دست می‌دهد. در کشور ما مسئله اساسی که باید در دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی مورد توجه قرار گیرد ایجاد یک نظام ارزیابی دروس ارائه شده اثر مدرن و طراحی و به‌کارگیری یک مدل اثر نهایی سیاست در آموزش عالی می‌باشد که بتواند به کلیه فعالیت‌های دانشگاهی مشروعیت علمی و قانونی ببخشد و در کنار گسترش کمیت بتواند به حفظ کیفیت و پویا کردن نظام آموزش عالی کشور به‌عنوان ابزاری قانونمند پرداخته و ضرورت ارزیابی اثر در سطح سیاست‌گذاری در آموزش عالی جزئی از فرهنگ ارزیابی و بهبود و ارتقای کیفیت در نظام آموزشی عالی کشور گردد. بهبود نظام آموزشی کشور زمانی رخ می‌دهد که کثرت و کاستی فعالیت‌های آن اصلاح شود؛ و در نتیجه، نتایج مطلوب به‌عنوان پرونداد و یا پیامد از آن حاصل شود. مؤسسات آموزش عالی شهر تهران به لحاظ تولید دروندادهای لازم برای دوره‌های آموزشی خوشبختانه در شرایط خوبی قرار دارد. به نظر می‌رسد این سازمان به‌خوبی توانسته است از توانایی خود جهت تأمین منابع و مواد آموزشی و کمک آموزشی، فضا و امکانات آموزشی و سایر ملزومات آموزشی به‌خوبی استفاده کرده است؛ اما یادآوری این نکته ضروری است که دروندادهای مطلوب تنها یکی از عوامل دستیابی به نتایج مطلوب آموزشی می‌باشد.

در تبیین نتایج حاصل از پژوهش می‌توان گفت که نتایج این ارزیابی نشان‌دهنده اثربخش بودن این دوره آموزشی در هر سه سطح می‌باشد که علت آن را می‌توان افزایش درک و ایجاد دانش و نگرش مثبت فراگیران نسبت به اهمیت و چگونگی اجرای فرایند آموزش متناسب با اهداف نهایی آن دانست. نتیجه نهایی این تحقیق نشان داد که دوره‌های آموزشی عربی در مؤسسات آموزش عالی شهر تهران بر گزار می‌شوند بر اساس مدل ارزشیابی آموزشی کرک پاتریک اثربخش بوده‌اند. از جمله محدودیت‌های این مطالعه می‌توان به محدودیت و فقدان مقالات مشابه خارجی و مقالات کم در زمینه مدل پاتریک در رشته عربی اشاره کرد. در راستای یافته‌های تحقیق پیشنهاد می‌شود که آگاهی در زمینه ارزیابی دروس آموزش عالی از طریق برگزاری کارگاه‌های آموزشی و سمینارهای علمی ارتقا پیدا کند، همچنین معیارها و شاخص‌های ارزیابی آموزش عربی باتوجه به منابع موجود و با

استفاده از نظرات مدرسان عربی و متخصصان آموزش در این زمینه ارائه شود. پیشنهاد می‌شود که ملاک‌های بومی برای ارزشیابی آموزش عربی در کشور ارائه شوند و مراکز و سایت‌های آموزشی باتوجه به نظر فراگیران مورد ارزیابی قرار گیرند.

Reference

- Al-Abdullatif, A. M., & Alsubaie, M. A. (2022). Using digital learning platforms for teaching Arabic literacy: A post-pandemic mobile learning scenario in Saudi Arabia. *Sustainability*, 14(19), 11868. <https://doi.org/10.3390/su141911868>
- Alhashmi, M., Taha-Thomure, H., & Almazroui, K. (2022). Arabic Language Teachers' Perceptions of a Standards-based Educational Reform in the UAE. *Gulf Education and Social Policy Review (GESPR)*. DOI: 10.18502/gespr.v2i1.10044
- AlRashidi, M. S. (2024). Challenges to Lexical Development Among High School Students in the Kingdom of Saudi Arabia: The Impact of Teacher Training Deficiencies in Vocabulary Methodologies. *British Journal of Teacher Education and Pedagogy*, 3(1), 17-24. DOI: 10.32996/bjtep
- Amalia, R., Nuha, M. A. U., & Nashoih, A. K. (2022). Development of Kosbarab Learning Media to Improve Arabic Vocabulary Mastery of Elementary Level Students Based on Android Construct 2. *Al-Ta'rib: Jurnal Ilmiah Program Studi Pendidikan Bahasa Arab IAIN Palangka Raya*, 10(2), 145-158. DOI:10.23971/altarib.v10i2.4529
- Ashofteh, H., Orangian, E. (2021), Effectiveness Evaluation and Calculation of Return on Investment for Training Courses Using Kirkpatrick and Phillips Models, *Management and educational perspective(JMEP)*, 3(3): 143-179. (In Persian).
- Bergamo, P. A. D. S., Izart, C., Streng, E. S., Rosenkranz, J., & Ghorbani, Y. (2022). Use of Kirkpatrick evaluation model in simulation-based trainings for the mining industry-A case study for froth flotation. *Minerals Engineering*, 188, 107825. <https://doi.org/10.1016/j.mineng.2022.107825>
- Dalimunthe, M. B. (2022). Kirkpatrick Four-level Model Evaluation: An Evaluation Scale on the Preservice Teacher's Internship Program. *Journal of Education Research and Evaluation*, 6(2). <https://doi.org/10.23887/jere.v6i2.43535>
- Gabriela, M., Cicerchi, G., Colin, H., & Ana, C. (2022). The Role of Parents in Helping Arabic Teachers to Improve Students' Vocabulary. *JILTECH: Journal International of Lingua & Technology*, 1(2). <https://doi.org/10.55849/jiltech.v1i2.82>
- Hedavand, S. (2020). Evaluating the effectiveness of project management specialized training courses in improving the performance of technical managers: A case study of one of the armed forces organizations, *Management and educational perspective(JMEP)*, 2(2), 19-38. (In Persian).
- Mei, S. Y., Ju, S. Y., & Mohd, A. B. (2022). Cooperative Learning Strategy in Teaching Arabic for Non Native Speakers. *Humanities Today: Proceedings*, 1(2), 112-120. DOI:10.26417/ejsr.v1i2.p261-266
- Mosquera, J. M. L., Suarez, C. G. H., & Guerrero, V. A. B. (2023). Effect of flipped classroom and automatic source code evaluation in a CS1 programming course according to the Kirkpatrick evaluation model. *Education and Information Technologies*, 1-18. DOI:10.1007/s10639-023-11678-9
- Nassir Gharehedaghi, N., Fartash, A. & Ghotbi A. (2012). Evaluating the Effectiveness of E-Learning Courses Based on the Kirkpatrick Model. *J. Basic. Appl. Sci. Res.*, 2(6)5636-5643, 2012. DOI:10.3844/jcssp.2008.693.698
- Pahlavanian, Z. (2022), *Comparative Analysis of the Content of the Textbooks "Heavenly Gifts" for the Second Grade of Elementary School, Fourth, Fifth, and Sixth Grades*, Based on the Components of Iranian Islamic Lifestyle and Quranic Teachings, Payame Noor University, West Azerbaijan Province, Miandoab Payame Noor Center. (In Persian).
- Ramadhan, M. A., Sumarsono, R. A., Achmad, A. A., & Cisse, A. (2022). Implementation of Kirkpatrick evaluation model in Building Information Modeling (BIM) training program. *Jurnal Pendidikan Teknologi dan Kejuruan*, 28(2). DOI:10.5296/IJLD.V3I5.4386

- Ritonga, M. (2022). Utilizing Technology to Improve the Quality of Learning in Indonesia: Challenges and Consequences for Arabic Teachers. *Arabiyat: Jurnal Pendidikan Bahasa Arab Dan Kebahasaaraban*, 9(1). DOI:10.15408/a.v9i1.24516
- Sumi, K., & Sumi, A. (2023). Need support and need satisfaction in Arabic language classes in Japanese universities from the viewpoint of self-determination theory. In *Positive psychology and positive education in Asia: Understanding and fostering well-being in schools* (pp. 175-191). Singapore: Springer Nature Singapore. DOI:10.1007/978-981-99-5571-8_10
- Vatmani, A. K. (2023), *Examination of the Iranian-Islamic Identity in the Social Identity Textbooks and Cultural Analysis of the Twelfth Grade*, Ma'ad Higher Education Institute, Educational Management Group
- Zrekat, Y., & Al-Sohbani, Y. (2022). Arab EFL University learners' perceptions of the factors hindering them to speak English fluently. *Journal of Language and Linguistic Studies*, 18(1), 775-790.